



De scheiding der machten

“Lorsque dans la même personne ou dans le même corps de magistrature la puissance législative est réunie à la puissance exécutive, il n’y a point de liberté...”

Il n’y a point encore de liberté si la puissance de juger n’est pas séparée de la puissance législative et de l’exécutrice.”

Montesquieu, *De l’Esprit des Lois* (1748)

■ Inleiding

Krachtens de Grondwet van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden van 1815 wordt recht gesproken “in naam van de soevereine prins”. De Franse Grondwet van 1830 stelt eveneens : “toute justice émane du Roi” (al de rechtspraak gaat uit van de Koning). De leden van de commissie die was belast met de uitwerking van een ontwerp van Grondwet voor de pas opgerichte Belgische Staat, maakten in ruime mate van die beide basiswetten gebruik.

De Belgische Grondwet, die op 7 februari 1831 door het Nationaal Congres werd uitgevaardigd, wijkt daar nochtans op tal van punten van af, wat haar bijzonder origineel maakt. Ze bevat niet alleen een uitgebreide lijst van vrijheden en rechten die de burgers worden gewaarborgd maar bevestigt tevens het beginsel van de scheiding der machten. Nochtans bevat de Grondwet geen enkele specifieke bepaling betreffende de scheiding der machten.

Dat beginsel wordt afgeleid uit de Grondwet, die een onderscheid maakt tussen drie organen die met uiteenlopende

functies zijn belast (de uitoefening van de wetgevende, de uitvoerende en de rechterlijke macht)¹.

Iedereen weet dat Montesquieu (1689-1755) dat beginsel heeft beschreven in het befaamde hoofdstuk van “l’Esprit des lois” dat aan de Engelse Grondwet was gewijd. Montesquieu wijst aldus zeer scherpzinnig op het gevaar dat de samenvoeging van die machten in één enkele instantie voor de vrijheid zou betekenen. Om totalitarisme te voorkomen, moet de macht dus in drie elementen worden verdeeld. De ideeën van Montesquieu hebben de Franse revolutionairen in grote mate beïnvloed. Dat beginsel werd trouwens in artikel 16 van de “Déclaration des Droits de l’Homme et du Citoyen” van 1789 opgenomen. Dat door Montesquieu geschetst ideaal drieledig model vindt men eveneens terug in tal van constitutionele monarchieën die in Europa zijn ontstaan alsook in de federale Grondwet van de Verenigde Staten van Amerika.

■ De scheiding der machten vandaag de dag

In tegenstelling tot andere indirecte presidentiële of parlementaire regimes, waar het parlement ondergeschikt is aan de regering of waar de functies gemengd zijn waardoor de wetgeving onsamenhangend is en het overheidsoptreden weinig efficiënt, is het presidentieel regime in de Verenigde Staten het meest trouw gebleven aan het Montesquieu-model.

Het beginsel van de scheiding der machten houdt vandaag de dag niet langer in dat door drie afzonderlijke en onder-

¹ Grondwet art. 33 : “Alle machten gaan uit van de Natie. Zij worden uitgeoefend op de wijze bij de Grondwet bepaald.”

Grondwet art. 36 : “De federale wetgevende macht wordt gezamenlijk uitgeoefend door de Koning, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat.”

Grondwet art. 37 : “De federale uitvoerende macht, zoals zij door de Grondwet is geregeld, berust bij de Koning.”

Grondwet art. 88 : “De persoon des Konings is onschendbaar ; zijn ministers zijn verantwoordelijk.”

Grondwet art. 40 : “De rechterlijke macht wordt uitgeoefend door de hoven en rechtbanken. De arresten en vonnissen worden in naam des Konings ten uitvoer gelegd.”

scheiden categorieën van organen exclusieve machten worden uitgeoefend. Het gaat dus veeleer om een functionele scheiding der machten stricto sensu.

Men gebruikt derhalve beter de termen “samenwerking” of “interpenetratie” van de machten dan scheiding der machten. De Kamer van volksvertegenwoordigers oefent immers bepaalde rechterlijke bevoegdheden uit (opheffen van de onschendbaarheid, parlementaire onderzoeken) en is betrokken bij de benoemingen of de voordracht van kandidaten voor sommige functies (raadsheer bij de Raad van State en rechter bij het Grondwettelijk Hof).

Men mag evenmin uit het oog verliezen dat het Parlement niet de exclusieve drager van de wetgevende macht is. Net als het Parlement beschikt ook de uitvoerende macht over een wetgevend initiatiefrecht.

Andere verschijnselen, zoals de federalisering van België, die inhoudt dat de gemeenschappen en gewesten de wetgevende en de uitvoerende machten uitoefenen, en het Europees integratieproces, beperken eveneens de draagwijdte van dat beginsel.

■ Conclusie

De mechanismen waarop het beginsel van de scheiding der machten berust, werden doorheen de geschiedenis vaak gewijzigd. Toch blijft dat beginsel één van de grondslagen van ons institutioneel stelsel en biedt het de beste bescherming tegen het totalitarisme.

Men kan zich echter afvragen of het bestaan van andere machten (media, grote multinationale ondernemingen,...) naast de door de Grondwet erkende machten, niet één van de grootste uitdagingen van de 21ste eeuw zal zijn.